

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 18^{ης} ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1947

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ

ΑΓΓΕΛΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ ΞΕΝΟΥ ΕΤΑΙΡΟΥ

Ὁ **Πρόεδρος** ἀγγέλλον τὸν θάνατον τοῦ ξένου Ἑταίρου τῆς Ἀκαδημίας Friedrich Freiherr Hiller von Gaertringen ἐξαίρει ὡς κάτωθι τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ὡς ἀρχαιολόγου καὶ ἐπιγραφικοῦ ἐπιστήμονος.

Τῇ 25ῃ τοῦ παρελθόντος Ὀκτωβρίου ἀπέθανεν, ὡς πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀνηγγέλθη εἰς ἡμᾶς, ἐν τῇ Βαυαρικῇ πολίχνῃ Thurnau Oberfranken ἐν ἡλικίᾳ 84 ἐτῶν ὁ γερμανὸς ἀρχαιολόγος καὶ ἐπιγραφικὸς Φριδερίκος Βαρῶνος Χίλλερ φὸν Γκαίρτριγγεν (Friedrich Frhr Hiller von Gaertringen), ξένος ἑταῖρος τῆς ἡμετέρας Ἀκαδημίας ἀπὸ τοῦ Μαΐου τοῦ 1934. Ὁ ἀποθανὼν εἶχεν ἀπὸ τοῦ 1917 τιμητικῶς τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Βερολίνῳ Πανεπιστημίου (Honorarprofessor), ἦτο δὲ γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ περικλειοῦς φιλόλογου φὸν Βιλαμόβιτς.

Ὁ θάνατός του στερεῖ τὴν ἡμετέραν Ἀκαδημίαν ἐπιλέκτου ξένου αὐτῆς ἑταίρου.

Ὅλίγα τινὰ βιογραφικὰ καὶ τινα ἐκ τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἐπιστημονικῆς δρᾶσεως ἄς ἐπιτραπῇ νὰ λεχθῶσιν, ὡς ἐπιβαλλόμενον καθήκον.

Ὁ ἀποθανὼν εἶχε σπουδάσει ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Τυβίγγης, Βερολίνου καὶ Γοτίγγης ὑπὸ ἐπιφανεῖς φιλόλογους ὡς ἦσαν οἱ Erwin Rohde, ὁ Κάρολος Robert καὶ ὁ πολὺς Θεόδωρος Mommsen. Γενόμενος τῷ 1886 διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας προσῆλθε διὰ περαιτέρω φιλολογικὴν κατάρτισιν εἰς τὸν μνημονευθέντα Wilamowitz. Τὰ ταξίδια του εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὰς διαφόρους ἑλληνικὰς χώρας χρονολογοῦνται ἀπὸ τοῦ 1890.

Εἶχε πολλὰκις ἐπισκεφθῆ τὰς Ἀθήνας καὶ πλεῖστα ὅσα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη ἕξ ἀρχῆς τῆς σταδιοδρομίας του ἀνασκάπτων μετὰ τοῦ Humann, Dörpfeld καὶ Kern τὴν ἐν Καρίᾳ παρὰ τὸν Μαϊάνδρον Νύσαν (Sultanhissar) καὶ τὴν Μαγγνησίαν (ὄπου ἀνευρέθησαν ἀξιολογώτατα μνημεῖα καὶ ἐπιγραφαὶ) κατενόησεν ὅτι ἡ ἐπιγραφικὴ ὀλίγον ὠφελεῖ ἄνευ τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως τῶν τόπων, καὶ δὴ καὶ τῶν ἱερῶν καὶ τῶν ἄλλων ἰδρυμάτων τῶν ἀρχαίων πόλεων. Τὴν παρατήρησιν ταύτην τὴν τόσον θεμελιώδη ὅσον καὶ αὐτονόητον, ἐφήρμοσε βραδύτερον εἰς τὰς μακροχρονίους ἀνασκαφὰς του, ἀπὸ τοῦ 1896 καὶ ἕξῃς, ἐν τῇ νήσῳ Θήρᾳ διὰ τὰς ὁποίας ἕξ ἰδίων γενναιότατα ἑδαπάνα βοηθούμενος εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν ὑπὸ σειρᾶς ὄλης διαπρεπῶν ἐπιστημόνων μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκοντο ἄνδρες ὡς ὁ Wilski, ὁ Dörpfeld, ὁ Paul Wolters, ὁ Dragendorff, ὁ Philippson καὶ ἄλλοι. Τῶν μακροχρονίων τούτων ἀνασκαφῶν ἐν Θήρᾳ τὰ ἐπιστημονικὰ ἀποτελέσματα ἐδημοσιεύθησαν εἰς μνημειῶδες τετράτομον ἔργον, τὸ ὁποῖον, γερμανιστὶ φυσικὰ συγγραφέν, ἐξεδίδετο ἐπὶ δέκα δλόκληρα ἔτη ἀπὸ τοῦ 1899 μέχρι τοῦ 1909, ὑπὸ τὸν τίτλον «*Θήρα, Ἐρευναι, μετρήσεις καὶ ἀνασκαφαὶ κατὰ τὰ ἔτη 1895—1902*».

Καμμία ἄλλη ἑλληνικὴ νῆσος ἢ ἑλληνικὴ χώρα δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ παρόμοιον ἐπιβλητικὸν ἔργον ἐρευνῶν, οὕτω τὰ κατ' αὐτήν.

Ἰδιαιτέρας ὅλως μνείας χρήζουσι αἱ ἑλληνικαὶ ἐπιγραφικαὶ ἐργασίαι τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸ μέγα Corpus τῶν ἑλληνικῶν ἐπιγραφῶν, τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη ὑπὸ τῆς Βερολινίου Ἀκαδημίας. Ἴνα κατανοηθῇ γενικώτερον καὶ κατὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον αὐτὴν στιγμὴν ἡ μεγάλη τοῦ ἀνδρὸς ἐπιγραφικὴ ἐργασία διὰ τῆς ὁποίας παρέσχεν ἀνεκτιμήτους εἰς τὴν ἐπιστήμην ὑπηρεσίας, ἃς ἐπιτραπῆ νὰ ἀναφέρω ἐπιτροχάδην τὰς κυριώτερας ἕξ αὐτῶν. Πλείστας ὅσας ἄλλας μελέτας καὶ ἄρθρα ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ εἰς τὴν φιλολογικὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν τοῦ Pauly - Wissowa. Τῷ 1895 ἐξέδωκεν εἰς τὰς Inscriptiones Graecas τῆς Ἀκαδημίας τὰς ἐπιγραφὰς τῶν νήσων Ρόδου, Χάλκης, Καρπάθου, Σάρου καὶ Κίσου. Τῷ 1898 τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Σύμης, Τήλου, Νισύρου, Ἀστυπάλαιας Ἀνάφης, Φολεγάνδρου, Μήλου, Κιμώλου κλπ.

Τῷ 1903 ἐξέδωκε τὰ ἐπιγραφὰς τῶν Κυκλάδων, ἑξαιρουμένης τῆς Τήνου, τῆς ὁποίας ὡς θὰ εἶπω ἀμέσως ἐξέδωκε βραδύτερον. Τῷ 1904 ἐξέδωκε τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Θήρας εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐλέχθη, εἶχε κάμει ἀνασκαφὰς ἐν εὐρυτάτῃ κλίμακι. Αἱ τοιαῦται ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν δὲν εἶναι τι εὔκολον ἀλλὰ ἐκ τῶν δυσχερεστάτων ἐν τῇ φιλολογικῇ ἐπιστήμῃ ἔργων. Ἐκτὸς τῆς δυσχερείας τῆς ἀναγνώσεως ὡς ἐκ τῆς φθορᾶς τοῦ χρόνου, πρέπει ἐκάστη ἐπιγραφή νὰ ἐρμηνευθῇ καὶ εἰ δυνατὸν νὰ συσχετισθῇ πρὸς ἄλλα σύγχρονα γεγονότα ἢ πρόσωπα. Δύο ἔτη μετὰ τὸ 1904 ἐξέδωκε τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Πρωίνης καὶ τῷ 1909 ἐξέδωκε

πάλιν ἐπιγραφὰς τῶν Κυκλάδων Ἴου, Νάξου, Πάρου, Σίφνου, Κέου, Σύρου, Ἄνδρου καὶ Τήνου μετὰ πινάκων καὶ εὐρετηρίων μοναδικῶν καὶ ὑποδειγματικῶν εἰς τὸ εἶδός των. Τῷ 1924 ἐξέδωκε τὰς προευκλειδεῖας ἐπιγραφὰς καὶ τῷ 1929 τὰς ἐπιγραφὰς τῆς Ἐπιδαύρου εἰς μεγαλοπρεπῆ τόμον μετὰ θαυμασίας ἐπιμελείας καὶ ἐπιστημονικότητος συντεταγμένον, οὕτως ὥστε ἐλέχθη περὶ τοῦ βιβλίου τούτου ὅτι δὲν ὑπάρχει κλάδος τῆς φιλολογίας, ὃ ὁποῖος νὰ μὴ ὠφελήθη ἔξ αὐτοῦ.

Ἄλλας ἀνασκαφὰς ἔκαμεν ἐν Πάρῳ μετὰ τοῦ Rufensohn καὶ ἐν Μεθυδρίῳ τῆς Ἀρκαδίας ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Lattermann, ὅστις ἔπενε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ πρώτου Παγκοσμίου πολέμου.

Ὁ Hiller ὑπῆρξεν οἴκοθεν πλούσιος καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ ἄλλην θέσιν παρὰ μόνον τὴν θέσιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὑπαλλήλου ἐν τῇ Πρωσικῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν ἐπιστημῶν, ἃν καὶ τοῦ εἶχον προσφερθῆ θέσεις τακτικοῦ καθηγητοῦ, ὅπως παραδείγματος χάριν τῷ 1906 ἐκλήθη ὡς τακτικὸς καθηγητὴς τῆς ἀρχαίας Ἱστορίας καὶ δὴ unico loco εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Χάλλης, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Αἱ ἐπελθοῦσαι ἀργότερα πολεμικαὶ τῆς χώρας του περιπέτεια καὶ αἱ ἔξ αὐτῶν πηγάσασαι μεγάλαι οἰκονομικαὶ καταστροφαὶ λέγεται ὅτι τὸν ἔκαμαν πολλάκις νὰ μετανοήσῃ διὰ τοῦτο.

Ἡ λατρεία τὴν ὁποῖαν ἠσθάνετο πρὸς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ γεννηθῆ εἰς αὐτὸν καὶ εἰλικρινὴς ἀγάπη καὶ πρὸς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα καὶ τὰς τύχας τῆς. Ἐνθυμοῦμαι μὲ πόσον ἐνθουσιασμὸν διηγείτο, πῶς αὐτὸς καὶ μερικοὶ φίλοι του ἐώρτασαν τὴν κατάληψιν καὶ ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ στρατοῦ μας.

Τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὠμίλει καὶ ἔγραφεν εὐχερέστατα καὶ σχεδὸν ἀπταιστώως, σημειωτέον δὲ ὅτι εὐχερῶς ἔγραφε καὶ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν, εὐχερέστατα δὲ τὴν Λατινικὴν. Παρακληθεὶς ἀνέλαβεν εὐχαρίστως καὶ τὴν σύνταξιν τοῦ ἀρθροῦ *ἐπιγραφικὴ* ἐν τῷ 10ῳ τόμῳ (σελ. 879 ἔξ.) τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας, τὸ ὁποῖον καὶ συνέταξεν ὁ ἴδιος εἰς τὴν νέαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ὡς τοῦτο ἐκεῖ κατεχωρίσθη. Πλεῖστοι ὅσοι τῶν Ἑλλήνων λογίων ἢ καὶ ἄλλως ἐξεχόντων προσώπων τῶν ἀπὸ τοῦ 1896 καὶ ἔξῃς χρόνων ἦσαν γνωστοὶ του ἢ καὶ φίλοι, καὶ λίαν εὐχαρίστως διετήρει μετὰ πολλῶν Ἑλλήνων ἀλληλογραφικὴν ἐπικοινωνίαν. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἀκουόντων με τώρα συναδέλφων θὰ δύνανται νὰ ἐπιμαρτυρήσουν τοῦτο, καθὼς καὶ τὴν παροιμιώδη φιλοξενίαν τοῦ εὐγενοῦς οἴκου του, εἰς τὸν ὁποῖον τις εὐρισκόμενος ἐνόμιζεν ἐκ τῶν ἐν αὐτῷ ὑπαρχουσῶν εἰκόνων καὶ ἀναμνηστικῶν ἀντικειμένων καὶ ἐκ τοῦ ὅλου περιβάλλοντος, ὅτι εὐρίσκετο εἰς ἑλληνικὴν σχεδὸν οἰκίαν.

Τὰ καθ' ἡμᾶς πράγματα ἐγνώριζε καὶ παρηκολούθει ὡς σπανίως ἄλλος τις

ξένος γνωρίζει ἢ θὰ ἤθελε νὰ παρακολουθῇ, ἐκ τῶν πολλῶν δὲ τιμῶν τὰς ὁποίας ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν ξένοι Ἀκαδημία καὶ Πανεπιστήμια (ἦτο καὶ τοῦ ἡμετέρου Πανεπιστημίου ἐπίτιμος διδάκτωρ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1912) καὶ ἄλλα σωματεῖα, ἰδιαιτέρως ἔχαιρεν διὰ τὴν τιμὴν ὅτι ἦτο ἐπίτιμος δημότης ὄλων τῶν δῆμων τῆς νήσου Θήρας, τῆς νήσου του ὠς τὴν ἐκάλει. Καὶ ἀνεγίνωσκε τακτικῶς καὶ τὴν μικρὰν ἐφημερίδα τῆς, ἡ ὁποία ἀνελλιπῶς τοῦ ἐστέλλετο. Συχνὰ διὰ τοῦτο εἰς τὸ ὄνομά του γράφων πρὸς Ἑλληνας προσέθετε καὶ τὸ : *Θηραῖος*.

Τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του ὑπῆρξαν κατὰ τοῦτο ὄχι εὐχάριστα, διότι πρῶτον μὲν ἔνεκα τῆς κολοσσιαίας ἐπιγραφικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐργασίας, τὴν ὁποίαν δι' ὄλου τοῦ βίου του ἔκαμνεν, ἡ ὄρασίς του εἶχε σχεδὸν ἀπωλεσθῆ, καὶ δεύτερον διότι ἐκ τῶν γενομένων κατὰ τὸν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον φοβερῶν βομβαρδισμῶν τοῦ Βερολίνου κατεστράφη καὶ ἐκῆη ἡ ὠραία ἔπαυλις του εἰς τὸ Westend τῆς πόλεως, ἐκῆη δ' ἀκόμη καὶ ἡ πολύτιμος βιβλιοθήκη του. Τὴν αὐτὴν τύχην εἶχε καὶ ἡ συνεχομένη ἔπαυλις τοῦ Wilamowitz καὶ ἡ ἐν αὐτῇ βιβλιοθήκη τοῦ μεγάλου φιλολόγου.

Ἡ Ἑλληνικὴ φιλολογία καὶ ἰδίᾳ ἡ ἀρχαιολογία καὶ ἡ ἐπιγραφικὴ θὰ τιμῶσι πάντοτε τὴν μνήμην τοῦ φιλέλληνος ἀνδρὸς διὰ τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τὰς ὁποίας προσέφερον εἰς τὴν πρόοδον αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα καθόλου καὶ τὴν Ἱστορίαν τῆς.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ὁ κ. **Γ. Μαριδάκης**, παρουσιάζει τὸ ἔργον τοῦ κ. Σ. Λάσκαρι: « Διπλωματικὴ ἱστορία τῆς Ἑλλάδος » καὶ ἐπαινεῖ ὡς κάτωθι τὴν συγγραφὴν.

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸ βιβλίον τοῦ εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν ὑφηγητοῦ τοῦ διεθνοῦς δικαίου κ. Σταματίου Λάσκαρη, ἐπιγραφόμενον Διπλωματικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος 1821—1914. Διαρρεῖται εἰς ὀκτώ κεφάλαια. Εἰς τὸ πρῶτον κεφάλαιον ἐρευνᾶται τὸ ἑλληνικὸν ζήτημα, οἷον ἐνεφανίζετο κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1821 χρόνους, ἰδίως λόγῳ τῆς ῥωσικῆς πολιτικῆς καὶ τῶν ἀντιλήψεων, αἵτινες ἐκράτουν εἰς τὸ συνέδριον τῆς Βιέννης, ἐν συνεχείᾳ δὲ ἐκτίθενται αἱ φάσεις τὰς ὁποίας διῆλθε τὸ ἑλληνικὸν πρόβλημα, διαρκοῦντος τοῦ Ἀγῶνος τῆς Ἀνεξαρτησίας, ἰδίᾳ ἀπὸ τῆς στροφῆς ἣν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν Πολιτικὴν ὁ Κάνιγκ.

Εἰς τὸ δεύτερον κεφάλαιον ἐρευνῶνται οἱ χρόνοι τῆς βασιλείας τοῦ Ὀθωνος. Ἐκτίθενται αἱ Τουρκοαιγυπτιακαὶ σχέσεις καὶ ἡ Κρητικὴ ἐπανάστασις τοῦ 1841, ἡ στάσις τῶν Δυνάμεων ἔναντι τοῦ νέου συνταγματικοῦ Καθεστώτος. Πε-